

VZDĚLÁVÁNÍ A ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM (OMJ)

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Český vzdělávací systém navštěvuje od předškolního po střední vzdělávání více než 30 tisíc žáků pocházejících ze zahraničí¹. Tito žáci jsou dlouhodobě **znevýhodnění především neznaností vyučovacího jazyka**, která ohrožuje rozvoj jejich vzdělávacího potenciálu. Jejich přístup k výuce ovlivňuje také **fenomén vykořenění**², spojený mj. s kulturním šokem, ztrátou motivace učit se, frustrací, pocitem odcizení a velkou osamělostí. Podle zprávy OECD³ patří žáci s imigrační zkušeností ke skupinám ohroženým zejména dosahováním horších výsledků ve vzdělávání a také předčasným ukončením vzdělávací dráhy.

„Když jsem před patnácti lety přijela do Čech, snad celý první rok jsem si připadala jako v bublině. Nemohla jsem z ní ven a nikdo do ní nemohl za mnou. I když jsem přes bublinu všechno viděla a slyšela, byla jsem úplně izolovaná a nebylo to jenom jazykem, kterému jsem nerozuměla. Všechno bylo úplně jiné a neznámé. Pořád jsem se bála, že udělám něco špatně, směšně nebo prostě jinak. Tak jsem se radši neprojevovala vůbec.“ (Mugi, 25 let)

V České republice se dětem a žákům s OMJ dlouhodobě nedostává odpovídající míry podpory. Jejich vzdělávací potřeby nejsou systémově naplňovány a **kulturní a jazyková odlišnost představují významnou překážku ve vzdělávání**. Z tohoto důvodu iniciovala META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů v červenci 2013 vznik **nadresortní platformy „Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem“**, do jejíž činnosti zapojila přes sto odborníků z různých oblastí (zástupce ministerstev školství a vnitra, státní správy a samospráv, odborných ústavů, České školní inspekce, pedagogy, pracovníky nevládních organizací a další). Výsledkem ročního působení platformy a navazujících expertních pracovních skupin je **soubor systémových doporučení**, která mají vést k zefektivnění a koncepčnímu uchopení integračního procesu žáků s OMJ a k posílení inkluzivního nastavení českého vzdělávacího systému.

Jsmo přesvědčeni, že investice vložená do vzdělávacího systému, který odpovídá i na potřeby žáků s OMJ, se vrátí v podobě **plně integrovaného člena různorodé a soudržné společnosti**. Naopak kulturní a jazyková izolace může vést k radikalizaci společnosti. Posilování sociální soudržnosti pomáhá předcházet bezpečnostním rizikům, posiluje ekonomickou soběstačnost migrantů a posiluje též úlohu školy jako místa, kde se děti a žáci z kulturně a jazykově odlišného prostředí často poprvé v životě setkávají s majoritní kulturou.

Cílem navrhovaných opatření je **upravit současný vzdělávací systém** tak, aby byl schopen odpovídat na potřeby žáků s OMJ a zároveň aby umožňoval proměnit kulturní a jazykovou diverzitu ve školním prostředí v nástroj posílení sociální koheze v rámci společnosti a přispíval ke **zvýšení konkurenceschopnosti budoucích generací všech žáků**.

SOUČASNÁ SITUACE: ZÁKLADNÍ PROBLÉMY

- **Chybí jasná koncepte začleňování a vzdělávání dětí a žáků s OMJ.** Bez zasazení do širšího rámce, který by systémově ošetřil všechny klíčové aktivity (zajištění výuky, odbornou přípravu pedagogů, zajištění dostupnosti podpůrných služeb aj.) nemají existující dílčí opatření potřebnou účinnost.
- **Neexistuje funkční koncepte výuky češtiny jako druhého jazyka** (osnovy předmětu, zajištění dostupnosti a způsob organizování výuky).
- **Neexistuje strategie podpory žáků s OMJ ve výuce, materiální i metodická podpora je nedostatečná.** Chybí kvalitní výukové materiály a nabídka dalšího vzdělávání pro učitele.
- V existující nabídce informačních a poradenských služeb pro cizince **chybí systém, který by umožnil pokrýt celý proces podpory rodiny při vzdělávání dětí s OMJ.** Působení aktérů v této oblasti na sebe nenavazuje a nevyužívá se synergického potenciálu.

1 ČSÚ (2012), Cizinci v České republice.

2 IGOA, Cristina. The Inner World of the Immigrant Child. Routledge, 1995.

3 OECD (2012), Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools, OECD Publishing.

meta

společnost pro příležitosti
mladých migrantů

VZDĚLÁVÁNÍ A ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM (OMJ)

SYSTÉMOVÁ DOPORUČENÍ

META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů dlouhodobě usiluje o **zajištění plynulého integračního procesu**, který dětem a žákům přicházejícím z kulturně a jazykově odlišného prostředí poskytne odpovídající podporu při naplňování specifických vzdělávacích potřeb vyplývajících z jejich situace. K naplnění tohoto cíle je nezbytné vytvořit **jasnou koncepci začleňování a vzdělávání žáků s OMJ**, která v České republice dosud chybí.

Ve snaze předložit funkční návrh vzdělávací politiky ve vztahu k dětem a žákům cizincům neovládajícím dostatečně český jazyk zpracovala META, o.p.s. **strategický materiál**, který je výsledkem diskusí v rámci odborné platformy „Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem“. Do činnosti platformy a navazujících expertních pracovních skupin se zapojili zástupci všech důležitých aktérů, jejichž agendy a činnosti se promítají do podoby vzdělávání a začleňování žáků s OMJ. Celkem se na identifikaci problémových míst současného systému a na přípravě souboru výsledných doporučení podílelo **96 zástupců klíčových institucí**. Věříme, že výsledný materiál poskytuje solidní základ pro **pokračující odbornou diskusi a transformaci navrhovaných doporučení do podoby akčního plánu**.

Cílem je vybudovat **komplexní systém, který účinně podporuje školy, pedagogy, rodiny i samotné děti, žáky a studenty**. Musí jít o systém flexibilní, který zároveň stojí na jasně formulovaných kompetencích a kvalitně a efektivně poskytovaných službách s vytvořenými evaluačními mechanismy. Jsme přesvědčeni, že takový systém bude představovat přínos nejen pro žáky s OMJ, ale také pro pedagogy, kteří je vyučují, a v neposlední řadě také pro všechny žáky vzdělávané a vychovávané v českém jazyce.

PŘEHLED VYBRANÝCH NAVRHOVANÝCH OPATŘENÍ

- **Pod koordinací MŠMT vytvořit stálou expertní skupinu** složenou ze zástupců klíčových aktérů, která navržená doporučení transformuje v **akční plán, jehož cílem bude vytvoření koncepce vzdělávání a začleňování žáků s OMJ**.
- **Systémově zajistit jazykovou přípravu a podporu** (předškolní, základní a střední vzdělávání), včetně odpovídající **změny způsobu financování** jazykové přípravy a podpory i potřebné **změny legislativy**.
- **Vytvořit vzdělávací obsah a metodiku výuky češtiny jako druhého jazyka**.
- **Vytvořit jazykově diagnostické materiály**, které umožní jak vstupní diagnostiku, tak průběžné vyhodnocování, v jaké míře žák jazykovou podporu potřebuje.
- **Posílit práci s rodinami cizinců**, zejména v oblasti komunikace a předávání informací.
- Odpovídajícím způsobem zajistit **odbornou přípravu budoucích pedagogů** (střední pedagogické školy, pedagogické a jiné fakulty) i **další vzdělávání pedagogických pracovníků**, včetně začlenění několika semestrů vzdělání v oblasti inkluzivní pedagogiky a **absolvování osobnostně sociálního výcviku**.
- **Posílit kapacitu i odbornost školských poradenských zařízení**, navázat na ně **dosažitelné tlumočnické služby** a vytvořit ucelený balíček informací pro rodiče žáků s OMJ (přehled služeb, na které mají tyto děti nárok).
- Zajistit **provázanost existujících služeb pro cizince**.
- Začlenit téma vzdělávání cizinců do existujících forem vzdělávání sociálních pracovníků; **zapojit sociální pracovníky a sociální pedagogy** do činností školských pedagogických pracovišť.
- **Zajistit větší otevřenost jazykové a kulturní heterogenitě**. Na školách vytvářet příležitosti k rozvoji mateřského jazyka přítomných žáků, cíleně oceňovat jazykovou různost a spolupracovat s rodinami při naplňování těchto příležitostí.

Všechna navrhovaná opatření **jsou vzájemně provázána** a při jejich formulaci jsme se snažili v maximální možné míře **využívat již existujících opatření a struktur** a nevytvářet zbytečně novou finanční a organizační zátěž. Věříme, že implementace doporučení povede k **nastavení rovných příležitostí ve vzdělávání** a k vytvoření systému, který umožní školám **rozvíjet potenciál každého žáka s OMJ**.

Publikace *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem – Systémová doporučení* v plném znění je k dispozici ke stažení na www.meta-ops.cz.

META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů